

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, професора Зарубей Вікторії Володимирівни на дисертацію ІЛЬНИЦЬКОГО МИХАЙЛА МИКОЛАЙОВИЧА «Забезпечення швидкого досудового розслідування як завдання кримінального провадження», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Своєчасність кримінального провадження належить до тих характеристик досудового розслідування, від яких безпосередньо залежить дієвість кримінальної юстиції та реальність захисту прав його учасників. У практичній площині значущість обраної теми підтверджується стійкими показниками, наведеними самим здобувачем: за його даними, у 2023–2025 роках приблизно кожне четверте провадження завершувалося з перевищенням двомісячного строку, встановленого статтею 219 КПК України, а кількість звернень до Європейського суду з прав людини щодо порушення розумного строку демонструє висхідну динаміку. Це переконливо засвідчує, що проблема затягування розслідування має системний, а не епізодичний характер.

Додаткової гостроти темі надають умови воєнного стану, надмірне навантаження на слідчих і дізнавачів, тривалість судових експертиз та об'єктивна потреба в цифровій трансформації кримінального провадження. Вибір здобувачем для дослідження саме забезпечення швидкості як завдання досудового розслідування є вдалим і своєчасним з огляду на те, що чинне законодавство не закріплює швидкість як самостійну засаду, а отже, потребує доктринального переосмислення її природи, місця в системі кримінальних процесуальних інститутів та засобів забезпечення. Зв'язок роботи з програмними документами у сфері національної безпеки та реформування системи правосуддя, а також належна процедура затвердження теми у Національній академії внутрішніх справ додатково підтверджують обґрунтованість вибору напряму дослідження.

Ступінь обґрунтованості та достовірність наукових положень.

Достовірність результатів дисертації забезпечена репрезентативною теоретичною та нормативною базою. Здобувач спирається на положення Конституції України, міжнародно-правові акти (Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод), норми чинного КПК України, а також широке коло доктринальних джерел вітчизняних та зарубіжних учених. Емпіричне підґрунтя становлять узагальнені матеріали кримінальних проваджень (розслідування у яких здійснювалося протягом 2019–2024 років), систематизовані дані Єдиного звіту про кримінальні правопорушення Офісу Генерального прокурора, результати інтерв'ювання слідчих та керівників органів досудового розслідування дев'яти регіонів, а також практика Верховного Суду та Європейського суду з прав людини. Застосований методологічний інструментарій (історико-правовий, порівняльно-правовий, системно-структурний, статистичний та інші методи) відповідає меті й завданням роботи та дозволив авторові одержати обґрунтовані результати.

Наукова новизна одержаних результатів. Заслугує на схвалення авторський підхід, за яким пошук шляхів удосконалення розслідування побудовано не на аналізі окремого інституту, а на системному розгляді сукупності кримінальних процесуальних інститутів, що прямо або опосередковано впливають на темпоральні та якісні характеристики стадії досудового розслідування. До найбільш значущих новацій належать: обґрунтування кумулятивного характеру категорії «швидкість досудового розслідування» та потреби її тлумачення у кількісному, якісному й аксіологічному вимірах; виокремлення внутрішньої та зовнішньої форм забезпечення швидкості залежно від місця відповідних засобів у механізмі процесуального регулювання; узагальнення співвідношення понять «призначення», «мета», «завдання» та «засади» кримінального провадження. У межах рубрик «удосконалено» та «дістало подальшого розвитку» здобувач розвинув розуміння швидкості й розумного строку, поняття початку досудового

розслідування як багатовимірною феномену, а також напрями застосування інформаційно-комунікаційної системи, цифрових технологій, OSINT та штучного інтелекту. Наведені положення є новими, належно аргументованими та узгодженими із завданнями й висновками роботи.

Загальна характеристика структури та змісту. Робота має логічну, підпорядковану меті структуру: анотація, перелік умовних позначень, вступ, три розділи, об'єднані у дев'ять підрозділів, висновки до кожного розділу, загальні висновки, список використаних джерел (284 найменування) та додатки. Виклад послідовно рухається від теоретико-правових засад поняття швидкості до процесуальних порядків та процесуально-організаційних засобів її забезпечення, а кожне із завдань, поставлених у вступі, отримує розв'язання у відповідному підрозділі.

Перший розділ формує теоретичне підґрунтя роботи: розкрито поняття, сутність та значення швидкості, її місце в системі основних положень кримінального процесуального законодавства, а також здійснено порівняльно-правовий аналіз досвіду Франції, Німеччини, Швейцарії, Австрії та низки держав пострадянського простору. Позитивно, що автор не обмежується констатацією зарубіжних підходів, а простежує історико-правову еволюцію вимоги швидкості (від КПК УРСР 1922 і 1927 років та КПК України 1960 року до чинного Кодексу) і робить виважений висновок про необхідність урахування національної правової традиції при запозиченні процесуальних форм.

Другий розділ, присвячений процесуальним порядкам забезпечення швидкого розслідування, вирізняється ґрунтовністю. Здобувач переконливо розмежовує «строки» у власному розумінні та оціночні «тривалості» («розумний строк», «негайно», «невідкладно»), обґрунтовує конструктивну (а не лише обмежувальну) функцію процесуальних строків, аналізує значення початку, зупинення та закінчення розслідування як цілісної системи, а також розкриває диференціацію процесуальної форми (дізнання, провадження на підставі угод, приватне обвинувачення, особливі режими воєнного стану) як засіб

раціонального використання ресурсів правосуддя за збереження мінімальних процесуальних гарантій.

Третій розділ має виражену прикладну спрямованість і присвячений оперативно-розшуковому, експертно-криміналістичному, науково-технічному та інформаційному забезпеченню, а також реалізації права на захист у контексті швидкості. Схвальною є зважена позиція автора щодо цифровізації кримінального провадження як засобу, а не самоцілі, а також обґрунтоване застереження про неприпустимість повної автоматизації інститутів, що за своєю природою не підлягають формалізації (зокрема оцінки доказів). Практично цінними є звернення до Протоколу Берклі щодо цифрових розслідувань з відкритих джерел та до досвіду держав континентальної традиції у питанні протидії зловживанню процесуальними правами.

Апробація та публікації. Основні положення дисертації пройшли належну апробацію: результати оприлюднено на низці міжнародних, всеукраїнській та міжвідомчій науково-практичних конференцій і засідань круглих столів, а також опубліковано у десяти наукових працях, серед яких чотири статті у фахових виданнях з юридичних наук. Це засвідчує достатній рівень оприлюднення й обговорення одержаних результатів у науковому середовищі.

Теоретичне і практичне значення результатів. Сформульовані у дисертації положення можуть бути використані у науковій діяльності, освітньому процесі (під час викладання кримінального процесу, досудового розслідування, дізнання та суміжних дисциплін), а також у практичній діяльності органів досудового розслідування та у законотворчому процесі. Особливої уваги заслуговують чотири конкретні законопроектні пропозиції (щодо доповнення статей 41, 135, 236 та 293 КПК України), а також пропозиція про доповнення Кодексу окремою статтею щодо використання результатів оперативно-розшукової діяльності. Практичне значення підтверджується наявними актами впровадження.

Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження загалом, його наукову новизну та прикладну спрямованість сформульованих пропозицій, вважаємо за доцільне висловити окремі зауваження, міркування та рекомендації, що мають дискусійний та рекомендаційний характер і можуть бути враховані під час доопрацювання роботи та стати предметом наукової дискусії.

Зауваження та дискусійні положення.

1. Дискусійним видається логічне співвідношення понять «швидкість» і «розумний строк». З одного боку, автор обґрунтовано доводить, що засада розумних строків (стаття 28 КПК України) є ширшою за швидкість і охоплює додатково якісний та аксіологічний виміри; з іншого – розглядає дотримання розумних строків як «одну з форм нормативного забезпечення швидкості». Виникає потреба узгодити ці тези, оскільки ширша за обсягом категорія, як правило, не може бути водночас інструментом (формою забезпечення) вужчої. Доцільно уточнити, чи йдеться про часткове перекриття обсягів цих понять, чи про їх різнорівневий характер, аби уникнути враження логічної суперечності.

2. Запропонований автором аксіологічний вимір швидкості (розумного строку), що охоплює «спокій і впевненість учасників у справедливості розслідування», є цікавою й перспективною новацією, проте залишається переважно на рівні теоретичного узагальнення. Бажано, щоб здобувач пояснив, у який спосіб аксіологічний вимір може бути трансформований у придатні для правозастосування критерії оцінки дотримання швидкості (розумного строку) – та чи має він самостійне нормативне значення поряд із кількісним і якісним вимірами, чи виконує допоміжну, інтерпретаційну функцію.

3. Пропозиція щодо викладення частини 1 статті 135 КПК України у новій редакції, яка допускає виклик особи з використанням месенджерів та інших сучасних засобів зв'язку «з обов'язковим фіксуванням факту відправлення та доставки повідомлення адресату», заслуговує на підтримку по суті, однак потребує додаткового опрацювання механізму реалізації. Не цілком розкрито, у який спосіб належно та достовірно фіксуватиметься саме факт доставки (а не лише відправлення) повідомлення адресатові за допомогою месенджерів, і як

запропонований порядок узгоджуватиметься з гарантіями належного повідомлення особи та з правовими наслідками неприбуття за викликом. Доцільно чіткіше визначити технічно-процесуальні умови, за яких таке повідомлення вважатиметься здійсненим належним чином.

Висловлені зауваження та міркування стосуються окремих положень дисертації, мають дискусійний і рекомендаційний характер та не впливають на загальну позитивну оцінку роботи й достатньо високий рівень її виконання.

Загальний висновок. Дисертація Ільницького Михайла Миколайовича «Забезпечення швидкого досудового розслідування як завдання кримінального провадження» є самостійним, завершеним науковим дослідженням, у якому одержано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують конкретне наукове завдання, яке має теоретичне і практичне значення для науки кримінального процесу. За актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, теоретичною та практичною значущістю одержаних результатів робота відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разові спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44 (зі змінами внесеними згідно з постановою КМУ від 19.05.2023 № 502) та наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами внесеними згідно з наказом МОН України від 31.05.2019 № 759), що висуваються до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право, а її автор – Ільницький Михайло Миколайович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

Рецензент

**Професор кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, професор**

Вікторія ЗАРУБЕЙ